КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIC

Ukrainian Monthly Review Lwiw — Poland

Ч. 9. ВЕРЕСЕНЬ 1936. РІЧНИК IX.

НА ОКРАЯХ ДНІВ

»ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ«

Коли 15. січня 1934 р. — в часі найбільшого пригноблення крізою, на Загальних Зборах РСУК у Львові селянин Михайло Кантимир, відпоручник кооперативи »Злука« в Красноставцях, снятинського повіту, поставив внесення, щоби у Львові чимскорше побудувати, або купити власний дім для РСУК і для всієї української кооперації, як її культурний осередок — тоді цей голос принято на загал холодно і хоч проти не голосував ніхто, то, правду сказати, мало було таких, які-б не думали, що це так собі, одно з многих наших »побожних побажань« — які остаються резолюціями на папері.

Пройшли ледви два роки »з гаком« і то роки дуже тяжкі під господарським оглядом і ми стоїмо нині перед фактом, який приголомшив усіх маловірів: Ревізійний Союз Укр. Кооператив закупив за 165 тис. зл. реальність в центральному пункті Львова, на якій, крім існуючого будинку, є ще місце на поставлення дальших будинків, зі салею, з поміщеннями на кооперативну школу, музей, бібліотеку і т. д. Реальність набуто за ті гроші, що їх зложили і ще зложать союзні кооперативи окремо від біжучої вкладки до РСУК, частинно як дар, частинно як льокату в кооперативі »Дім Української Кооперації«.

Наше громадянство, яке складає поколіннями на театр, яке не може дати собі ради із санацією »Просвіти« та »Рідної Школи« — не привикло до такого темпа в будові домів, яке бере кооперація. Тим і пояснюється факт, що на громадянство вістка про »ДУК« впала, як радісна несподіванка. Це теж своєрідна пропаганда в користь кооперативної справи; одначе цей відрадний факт повинен скріпити духом і самих кооператорів, переконуючи їх, що для доброї кооперативної орґанізації нема неможливих річей!

Коли українські кооперативи в часі такої скрути зуміли принести таку жертву на загально-кооперативну справу, то це доказ, що ми наскрізь здорове і життєздатне тіло!

А той факт, що така смілива ідея зродилася якраз в селянській голові, повинен наповнити радощами усе наше селянство; бо тільки той нині вартий пошани, і тільки перед тим будучність, хто вміє будувати нове.

Маючи таке селянство в основі нашої орґанізації, ми твердо і сміло дивимося в майбутнє.

Коли до »Дому Української Кооперації« додамо ще факт набуття »Маслосоюзом« площі на своє поширення у Львові, то матимемо ще один доказ, що кооперація наша це творчий елемент, не дивлячись на всі ті побоювання за її долю, які ще сям-там можна почути, або й прочитати.

»ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКИХ КООПЕРАТОРІВ«

Оснування »Товариства Українських Кооператорів« (ТУК), про що ширше інформує ГКЧ (ч. 27—28), якщо це товариство покажеться направду життєвим, заповнить у нас ще одну прогалину. Це товариство, сповнюючи службу подібну до тої, яку робило товариство »Наша Кооперація« у Києві в 1910—1912 рр., або польське „Towarzystwo Kooperatystów" повинно стати ідейним осередком цілого нашого спільчанського руху. Хоч таку ролю до певної міри виконував досі РСУК, то все таки його офіційний характер, як ревізійної установи, що гуртує, майже примусово, самі лише правні особи (кооперативи), не дає йому змоги стати орґанізацією, куди сходяться кооператори, ради самої тільки ідеї, не приведені сюди ніяким матеріяльним інтересом. В »ТУК« та його філіях на місцях будуть сходитися всі ідейні прихильники кооперативного будівництва бед огляду на те, чи вони »активні« чи тільки »цивільні« кооператори, без огляду також на своє становище в кооперативній єрархії, виключно як кооперативні громадяне.

Таке місце сходин і дискусій потрібне як у Львові, так і по всіх більших місцевих осередках, бо воно причиниться до навязування товариського контакту між визнавцями великої спілчанської ідеї, до плекання кооперативного духа і освідомлювання нашої програми праці.

Не згадуємо вже про звичайні завдання цього роду товариства, як наладнання систематичних кооперативних видавництв, раціональне поставлення кооп. шкільництва, студійні допомоги молодим кооператорам, зберігання кооперативних памяток, культ визначних померших кооператорів і т. д.

Все це, очевидно, під умовою, в горі вже зазначеною: що товариство покажеться життєвим, себто не остане установою на папері.

ДРУГИЙ ВАКАЦІЙНИЙ КУРС РСУК.

З великим без сумніву моральним успіхом пройшов другий літній курс РСУК для провідників і прихильників кооперативного руху (цим разом він відбувався в Ямнім, в долині Прута). Живим доказом цього є те вдоволення, іноді навіть одушевлення, з яким учасники курсу розїздилися у край після двох тижнів спільного товаришування в учительській оселі »Маковиця«. Цьому вдо-

воленню вони дали й писемний вияв у (анонімній) анкеті, яку влаштувала управа курсу на його закінчення.

З усіх без виїмку відповідей промовляє щира радість з приводу весело й корисно перебутої відпустки — і то навіть не дивлячись на те, що погода у другій половині курсу не конче дописувала. Саме-ж святочне закінчення курсу остане напевно у памяті всіх учасників, як один з таких моментів, що направду єднають душі.

З цього товариського зїзду вийшли теж нові думки, які напевно запліднять нашу працю новим змістом. Маємо на думці ті побажання, що їх висловив загал учасників Курсу про потребу зберігання матеріялів для нашої кооперативної історії, як в централях, так і в місцевих кооп. установах, про культ померших кооп. діячів, про потребу кооп. музея, добрих бібліотек при всіх установах і т. п.

Вже цього року курс був краще зорґанізований, як в першому році, бо збирається досвід в цій ділянці. Очевидно, що ще краще буде справа поставлена на III-му Вакаційному Курсі, у третьому товариському зїзді провідників і прихильників української кооперації, який відбудеться в другій половині липня 1937 року.

ПОШАНА РЕТЕЛЬНІЙ ПРАЦІ!

В липні ц. р. пройшло 35 літ економічної й кооперативної літературної праці редактора Андрія Жука, сьогодні одного зі сеніорів українського кооперативного руху. В липні 1901 р. Він опублікував в однім львівськім журналі свою першу працю на економічно-суспільні теми.

Андрій Жук, перед війною редактор видань РСУК (»Самопомочі« й »Еокноміста«) це автор премногих статтей у цих орґанах, як також в загальній пресі, автор єдиної перед війною солідної інформаційної праці про український кооперативний рух в Галичині (вид. Київ, 1913 р.), невтомний пропаґатор нашого господарського відродження, референт тихже справ на І. Просвітно-Економічному Конґресі 1910 року і редактор відомої »Пропамятної Книги« з цього конґресу.

Хоч політичний еміґрант з Вел. України, він як справжній українець, завше чувся у Львові громадянином і все, що тут робилося направду по українськи, завжди мало у ньому щирого друга і помічника. За війни редактор віденських »Вістей Союзу Визволення України«, по війні вернув згодом до Львова, де Йому, відомому із солідности науковому робітникові, довірено важний діл керовника статистичного відділу РСУК; тут він далі працює у обраному напярмку та публікує низку видань про стан зах. укр. кооперації. Поза своїми безпосередніми обовязками працює в ділянці історії всеукраїнського кооперативного руху, проводячи скрізь думку орґанічної спільности укр. кооп. руху на всіх його землях. Є автором нарису розвитку укр. кооперативного руху

в »Укр. Заг. Енцикльопедії«. З моментом оснування »Товариства Українських Кооператорів« наша кооперативна громада, в признанні заслуг цієї скромної та незвичайно трудящої людини — наділила Його почестю секретаря цього Товариства.

На цьогорічному Вакаційному Курсі РСУК в Ямнім ред. А. Жук поділився з нами своїми, дуже інтересними відомостями й особистими споминами про »Наших Рочдельців«.

Андрієві Жукові ніколи не буде чуже все, що направду українське і направду кооперативне. Він один з перших у нас указав на величезне національно-визвольне значіння кооперативного руху (реферат на І. Всеукраїнському Просвітно-Економічному Конґресі; вибрані місця з нього увійшли в »Ідеольоґію Кооперації« вид. РСУК).

Нехай ця неголосна згадка заступить цій людині шумні ювилейні святкування, якіби... напевно припали на її долю, якби Він не був аж такий скромний, як є, і якби — не був лише працівником пера.

ЧИ КООПЕРАЦІЯ ПОСТУПАЄ ВПЕРЕД?

Що на загал цифри оборотів кооперативних установ підносяться у більшости країв Европи, про це свідчить уже перший погляд на статистичні зіставлення. Одначе це ще не є відповідь на поставлене питання: чи кооперація поступає вперед? Бо з року на рік росте взагалі число населення, ростуть взагалі абсолютні суми торговельних оборотів у всіх ділянках життя. Отже не абсолютні цифри оборотів , а тільки релятивні, прим. відсоткові, дають правдивий образ ролі даного руху в суспільному житті. Одначе дати такий образ не легко.

Ще найпростіша справа з членством кооператив: беремо відсоток, який робить цифра членів кооператив до загального числа населення протягом довшого часу і бачимо відразу, чи є який поступ. Далеко трудніша справа з оцінкою господарського значіння кооперації, бо не у всіх державах ведеться статистика загальних оборотів в торгівлі, у кредиті, у промисловому виробництві і т. д. Одначе вага цієї справи спонукала вже деякі держави робити такі підчислення.

Гляньмо, як ця справа представляється у клясичній кооперативній країні, Анґлії, де вже ведеться статистика загальних торговельних оборотів в країні. Ось що бачимо:

	в літах 1924—1927	1932
в кольоніяльних товарах кооперація опанувала	19,5%	19,6%
в торгівлі мясом і вудж.	13,8%	9,7%
„ „ набілом	6,9%	14,6%
„ „ яриною й рибою	0,9%	1,6%
„ „ одягом і біллям	4,7%	9,5%
„ „ обувою	5,9%	9,1%
„ „ опал. вуглям	8,2%	14,0%
„ „ хем. і апт. артикулами	1,9%	4,8%

Ці цифри говорять ясно, що йде великий поступ в опануванні роздрібної торговлі кооперацією. Тільки в ділянці мяса помітний відступ взад; позатим скрізь великий поступ, що за пару літ доходить пересічно до 100% оборотів з літ 1924/27!

Образ цей не бувби повний, якби не додати, що в добі крізи в Анґлії загальні торговельні обороти сильно змаліли (явище зовсім природне!), але обороти кооперативних орґанізацій — зросли (зі 174,6 міл. фунтів до 189,7 міл . фунтів). Ті цифри наповнюють радістю серця всіх кооператорів.

НОВИЙ СТАТУТ »СПОЛЕМ« І НОВІ МЕТОДИ ПРАЦІ

Союз польських кооператив споживачів »Сполем«, у своїм новім статуті увів одну засадничу зміну: членів Надзірної Ради вибирається тільки з числа тих кандидатів, яких виставлять »Окружні Зїзди« представників союзних кооператив.

А саме цілий край поділено на 34 округи. В осередку кожної округи відбуваються два рази до року конференції делеґатів союзних кооператив, весною і осінню. На тих конференціях, після нового статута, коли заходить потреба, переводяться крім обговорення місцевих біжучих справ, ще й вибори кандидатів на вільні місця членів Надз. Ради центрального союзу. На кожне вільне місце в Н. Раді вибирається 6 кандидатів. З числа тих кандидатів Заг. Збір Союзу обирає членів Надз. Ради.

Таким чином, як бачимо, новий статут »Сполем« старається забезпечити »місцям« вплив на обсаду місць у централях. Заведений спосіб розкладає акт виборів Н. Ради на довший протяг часу, через що також відпадає небезпека припадковости членів Надзірної Ради.

Взагалі, у »Сполем« іде тенденція до децентралізації в орґанізаційній роботі. Окружні зїзди вибирають »Окружні Ради«, в компетенцію яких входить вся орґанізаційна робота на терені округи, як також догляд за роботою ревізорів центрального Союзу (»Сполем« є рівночасно торговельною і ревізійною централею). Тим способом праця урядничого чинника централі кориґується співпрацею виборного громадянського чинника на місцях. Орґан союзу »Сполем« в ч. 12—13 опублікував висліди вибору першої транші кандидатів в члени Надз. Ради. Найбільше голосів дістав Станислав Ґодецкі, бо його кандидатуру висунуло аж 20 окружних конференцій. Теперішній голова Ради Союзу Вацлав Воєвудзкі виставлений 14-ма округами.

З нагоди Міжнароднього кооперативного дня

(Промова проф. В. Тотоміанца на кооп. святі в Софії, Болгарія, дня 5.VII. 1936).

Що року, 4-го або 5-го липня, святкується в цілому світі міжнародній кооперативний день, як свято солідарности народів, миру й конечности кооперативної орґанізації для осягнення кращої будучности.

В цей урочистий день всюди має кооперативний прапор, зложений з усіх красок веселки, на знак безпартійности кооперативного руху й надії на звільнення праці з під влади капіталу. Як поява веселки віщувала колись кінець потопу, так і семибарвний кооперативний прапор віщує мирне здійснення досконалішого суспільного ладу.

Міжнароднє кооперативне свято встановлено не церквою і не державою, а Міжнародним Кооперативним Союзом, основаним у 1895 році, що обєднує нині кооперативні союзи сорока держав з 193.000 кооператив і біля 250 міліонами індивідуальних членів. Оборот цих 193 тис. кооператив виносив за останний звітовий рік 20 міліярдів долярів.

Метою Міжнароднього Кооперативного Союзу, коротко кажучи, є освідомлення членів щодо кооперативних засад і метод праці, копeративне виховання й пропаґанда. До цього треба додати ще змагання до наладнання дружніх взаємовідносин між кооператорами ріжних країн — а то шляхом кооперативної освіти й навязання торговельних звязків між кооперативними союзами тих країн. А тому, що кооперативна торговля ставить на перший плян обслугу незаможного населення, а не одержання капіталістичного зиску, то міжнародній кооперативний рух практично співділає для вдержання миру між народами.

В такі дні, як міжнароднє кооперативне свято, слід робити підсумки того, що кооперативний рух осягнув в матеріяльному й моральному відношенні.

Щоби бути обєктивним, наведемо тут висліди недавньої анкети, переведеної в Европі делеґацією північно-американської церкви, яка зацікавилася кооперацією з християнської точки погляду і знайшла в кооперації практичний спосіб примінення етичних засад у господарських взаєминах.

Прекрасні висліди кооперації — каже американська анкета — незчислимі. В багатьох випадках хлібороби не могли почувати себе свобідними від гнету лихварів, поки не орґанізували сільських кооператив. Сільсько-господарська кооперація в области торговлі дала хліборобам можність працювати самостійно без тої безмежної кількости посередників, що великим тягарем лягали на їх плечі.

Добродійства кооперації для бідного люду в містах не менш очевидні, ніж для бідних мешканців сіл. Щодо предметів першої потреби й удогіднення життя кооперативна торговля стала чинником подешевлення для всіх — без огляду — членів і не

членів кооператив. Працівники кооператив дістають, звичайно, більшу платню ніж працівники капіталістичних підприємств. Робітники кооперативних підприємств працюють у кращих санітарних умовинах. В міській кооперації багато кооператив уділює часть своїх надвишок на поліпшення загальних умовин міського життя. Кооперативні відпочинкові й розривкові установи є у заряді самих їх учасників.

Поліпшення матеріяльного положення кооператорів сприяє піднесенню їх морального рівня. Поза тим підкреслимо ось які спеціяльні властивости кооперації: практика товариського ведення справ разом з навиком до взаїмного, при особливо сприятливих обставинах, порозуміння, тісний стик і співпраця з зовнішнім світом, що в кооперації завше є можливе й необхідне — все це веде до загального розвитку, підносить культурний рівень та збогачує загальну свідомість.

Підтверджується теж, що кооперація — однаково, як по селах, так і по містах — сильно помагає при виробленні навику до ощадности. Коли людина починає ощаджувати, її гроші, замість того, щоб розпливатися по шинках, перетворюються в кооперативні почини.

Кооперативний рух став одним з наймогутніших рухів Старого Світу, що ставлять собі за ціль ширення тверезости.

Одною з найвиразніших ознак кооперативної господарки є вимога бездоганної чесности у веденню справ. Наприклад, там, де є вже маленька сільська кредитова кооператива, ніхто не може дістати в ній позички, поки не виробить собі репутації людини, заслуговуючої на довіря.

До поширення чесности кооперативна орґанізація причинюється ще більш посередньо, а то завдяки тій атмосфері, яку вона створює. Кооперативне ведення справ сприяє проявові того, що ми називаємо кооперативним духом; він полягає в свідомости братерства людей.

Такі є висновки американської анкети.

Одначе для більшої наглядности наведемо один конкретний приклад чудодійного впливу кооперативної орґанізації. Цей примір ми беремо зі звіту університету ім. св. Франца Кеавє, в місті Антіґоніт у Канаді. Цей ориґінальний університет займається теж пропаґандою кооперації, влаштовуючи поодинокі виклади й загально-освітні курси. Ось що там читаємо.

На найдалі висуненому на північний схід кінчику півострова Нова Шотляндія, на його суворих, безплодних урвисках причаїлася маленька рибацька оселя Довер, зложена всього з 55 родин. Досі вона мала право бути відомою хіба з того, що в ній виходив на американську територію трансатлянтичний кабель. Мешканці тої громади ледви боролися з голодом, продаючи своїм сусідам марну добичу своїх рибацьких ловів. Матеріяльний і моральний упадок був повний. І ось в 1915 р. назначено сюди нового, молодого і енерґійного пароха. Він зрозумів, що цим бідним людям

нізвідки ждати помочі збоку, що, коли їм і пощастить видістатися з біди, то тільки власними силами. Приїзджаючи двічи на місяць по суботам, щоби відправити в неділю Службу Божу, він став збирати мешканців оселі на бесіди і взявся переконувати їх, щоби вони бралися за освіту, поширили свій духовий обрій і приглянулися, чи не можна булоб щось зробити для поправи їх добробуту. Прибиті бідою люди тяжко давалися переконувати. Але небавом перший самоосвітній кружок (клюб) таки відкрито при участи 15 членів і поволі, але певно діло почало поступати наперед. До року число членів потроїлося. Зроблено перший практичний виступ: вибруковано серединою оселі головну вулицю. Згодом повстала й маленька, покищо, рибацька кооператива. І справа пішла, — тим більше, що продовжувано й самоосвітню працю; троє старичків понад 60 літ, навчилося читати й стали запальними читачами ґазет. Покращали й удосконалилися способи й знаряддя лову риб та гомарів. Побудовано кооперативну риболовну факторію й вуджарню риб та зорґанізовано безпосередній збут продуктів споживачам. Скоро потім кооператива набула два вповні устатковані морські кораблі. Нарешті вибудовано спільними зусиллями членів новий шкільний будинок і не забуто про самоосвіту жіноцтва.

На будуче проєктується: побудувати громадський дім, завести електрику, уладити ледівню з апаратами до заморожування риб, відкрити кооперативні складниці. Давніша байдужність і нерухливість щезли. Появилася бадьорість, певність себе, віра в будуччину, піднісся умовий і моральний рівень (щезла неписьменність), застукала до сумління людей свідомість їх громадських обовязків, віджили давні почуття сусідської доброзичливости, справедливости і добродійности. Духове переродження мешканців відбилося й на зовнішньому вигляді оселі: на місце халуп, де ще так недавно господарили тільки вітри й дощі, вкриваючи їх непривітним мохом, усміхнулися живою зеленю городи і садки, приносячи мешканцям всякі плоди землі, які досі були тут невиданою й недоступною розкішю.

Таких прикладів кооперативних чудес, як наведений, багато; тому й не дивно, що за останні 20 літ кооперація більше, як подвоїлася. Кооперація — це не додавання, а множення сил. Потрібні тільки віра й ентузіязм. Віра творить чудеса, а ентузіязм — одушевлює й облегчує працю. Тож бажаємо кооператорам більше віри й ентузіязму.

В. Тотоміанц.
(Пер. Вт. Л.).

КООП. ОРҐАНІЗАЦІЯ І ПРАКТИКА

Кооперація і взаїмні обезпечення*)

Коли говоримо про кооперацію, маємо на думці ці суспільно-господарські орґанізації, що повстають і свою діяльність проявляють не тільки в правних формах нормованих кооперативним законом, але теж є в згоді зі суспільно-господарською програмою, прикметною кооперації.

У цій статті хочемо саме звернути увагу на одну таку ґрупу суспільно-господарських творів, що в законному розумінні не є кооперативами, одначе по своїй суті, завданнях та ідеольоґії в нічому не ріжняться від кооператив. Є це товариства взаїмних обезпечень.

Кооперація в найширшому значінні це »взаїмна допомога й підпора« (дефініція Ганса Міллєра гл. »Ідеольоґія кооперації« стор. 85). По дефініції Туган-Барановського »Кооператива це таке господарське підприємство декількох осіб, котрі обєдналися з доброї волі, яке має своєю метою не добування найбільшого зиску на вкладений капітал, а навпаки збільшення через спільне господарювання трудового доходу його членів, або зменшення їхніх видатків«.

Завданням обезпечення є рівнож взаїмна допомога й підпора. По дефініції Еренцвайґ'а суть обезпечення є в тому, що небезпеку маєткової шкоди, або небезпеку видатків викликаних життєвою подією, яка загрожує поодиноким особам, розкладається при помочі стоваришення як найбільшої кількости однаково загрожених так, що кожноразово пошкодованому прислугує правіж до відшкодовання або покриття видатків із засобів збірноти, що несе цю небезпеку. Завданням обезпечення є отже запобігти цьому, щоби господарська одиниця внаслідок припадку понесла матеріяльну шкоду, згл. змагати, щоби ця матеріяльна шкода одиниці була розложена на цілу обезпеченеву спільноту. Кооперація, виключаючи господарський визиск, підносить рівень своїх членів, а обезпечення усуває згл. обмежує господарські наслідки стихійних нещасть чи випадків і не допускає до господарського заломання одиниці, що є членом обезпеченевої спільноти.

Як бачимо, вже в самому понятті обезпечення перше місце займає ідея спільництва, ідея взаїмної помочі, навіть без огляду на форму ведення обезпеченевого підприємства. Одначе ця велика ідея находить чистий спільницький вислів щойно при реалізації, в товариствах взаїмних обезпечень.

*) Редакція »К. Р.« витає цей дискусійний голос шан. керовника одного з наших обезпеченевих товариств, поділяючи в цілости його засадничий погляд про кооперативний характер товариств взаїмних обезпечень та про необхідність взаїмного зближення усіх типів нашого спільництва.

Товариства взаїмних обезпечень є побудовані на чистих кооперативних основах, хоч нормованих окремими обезпеченевими законами. Метою товариств взаїмних обезпечень є вилучення зиску з обезпеченевих підприємств, зглядно справедливий розподіл евентуального зиску між членів обезпеченевої спільноти, що діється головно у формі т. зв. премійних зворотів. У товаристві взаїмних обезпечень спільнота обезпечених є рівночасно »обезпечаючим«, то є обезпеченевим підприємцем, — у відріжненні від акційної спілки, де обезпечаючим є акціонери, які й беруть участь у зисках товариства.

Всеж таки під товариством взаїмних обезпечень а кооперативою, дякуючи обовязуючим в Польщі правним приписам, є одна досить поважна ріжниця, що одначе виступає лише при оснуванні та в перших початках товариства. Ця ріжниця є ось в чому:

Член кооперативи мусить бути рівночасно її уділовцем, а уділовий капітал кооперативи є мінливий, він збільшується згл. зменшується, залежно від руху членства. Натомість в товаристві взаїмних обезпечень, уділовий капітал, себто основний капітал, є згори означений законом і мусить бути зложений при закладанні товариства. Уділовий капітал складають уділовці, що не мусять бути членами товариства, — бо членом є лише обезпечений, отже уділовець товариства взаїмних обезпечень стає його членом тільки в тому випадку, коли заключить договір обезпечення.

Основний капітал товариства взаїмних обезпечень, зложений уділовцями, є капіталом ґарантійним і оборотовим, а його виповідження уділовцем є недопустиме. Цей уділовий капітал може бути опроцентований у висоті передбаченій статутом, звичайно не вище 5% і то лише остільки, оскільки товариство буде мати білянсові надвишки. Основний капітал підпадає оплаченню з білянсових надвишок, звичайно в цей спосіб, що зі щорічних білянсових надвишок твориться запасний капітал, а коли запасний капітал осягне висоту основного (уділового) капіталу, тоді має місце одноразова сплата уділового капіталу.

До часу сплачення уділового капіталу мають уділовці для береження своїх інтересів статутово забезпечений частинний вплив на товариства. Приміром у Товаристві взаїмних обезпечень на життя »Карпатія«, уділовці мають на Загальних Зборах 1/3, а члени, то є обезпечені, 2/3 представників; натомісць членами інших орґанів Товариства є лише обезпечені. Крім евентуального опроцентування уділів у висоті передбаченій статутом, уділовці не мають жадної участи в зисках товариства.

Бачимо отже, що уділовий капітал у товариствах взаїмних обезпечень є формально й фактично лише чужим капіталом до обороту, випозиченим сторонніми особами за невисоким відсотком на час, доки інтереси товариства не розвинуться так, що воно зможе цей основний капітал сплатити зі своїх білянсових надви-

шок. Слід підкреслити, що на випадок ліквідації або конкурсу товариства взаїмних обезпечень, сплачення уділового капіталу допускається щойно після сплачення всіх інших зобовязань, зокрема після сплачення зобовязань супроти членів, то є обезпечених, з титулу договорів обезпечення.

Після сплачення уділового капіталу з білянсових надвишок, товариство взаїмних обезпечень стає дійсно власністю загалу членів, то є обезпечених і від цеї хвилі починається уділ обезпечених у зисках товариства, звичайно в формі премійних зворотів. З цього менту нема вже жадної суттєвої ріжниці між товариством взаїмних обезпечень і кооперативою. Залишаються лише ріжниці формально-правні, що випливають з ріжних законів, які управильнюють діяльність обох орґанізацій.

Вкінці слід підкреслити, що засади моралі, етики, справедливости, що обовязують в кооперації, так само обовязують в товариствах взаїмних обезпечень. Що більше, в товариствах взаїмних обезпечень є обєктивна можливість строгого примінювання всіх цих засад тому, що всі калькуляції обезпечень опираються на стисло наукових математичних основах і методах, що вже по своїй суті зауословлює обєктивність і справедливість калькуляцій, а характер взаїмности дає запоруку справедливости при їх реалізації. В ніякій орґанізації не дається відчувати так наглядно взаїмна залежність і взаїмний спільний інтерес членів, як в товаристві взаїмних обезпечень. Тут рівнож взаїмні чинитьби членів і товариства позістають в найбільш гармонійному відношенні, опертому на обєктивній вимові цифр. Можна сміло сказати, що засада »один за всіх, а всі за одного«, що видається нездійснимою в реальному житті, найшла, попри кооперацію, повне й дослівне застосування та ідеальну розвязку в взаїмних обезпеченнях.

Ця спільнота ідей та схожість завдань кооперації і товариств взаїмних обезпечень повинна наблизити ідейних кооператорів до товариств взаїмних обезпечень. Українські кооператори повинні блище познайомитися зі суттю взаїмних обезпечень, а тоді пізнають, що товариства взаїмних обезпечень це кров від крови й кість від кости кооперації та що ці два світи доповнюють себе взаїмно та йдуть до тої самої великої мети — визволення людини й добра загалу.

Іван Ґижа.

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

Відбудова нашої кооперації по війні*)

Послідні статистичні дані про нашу довоєнну кооперацію маємо за 1912 рік, а це тому, що в 1914 році працювалося всього кілька місяців і то вже в передвоєннім поденервуванню і білянсів союзних кооператив за 1913 рік зібрати ще не можна було. В цьому 1912 році членами »Краєвого Союзу Ревізійного« було 557 кооператив, в цьому 339 кредитових, 41 споживчих, 35 молочарських, 30 для збуту худоби, 1 збіжева, 4 дахівкарні, 3 млинарські і 104 мішаних, як кредитово-споживчих, виробничих, споживчих-молочарських, кредитово-виробничих та ріжних, як »Базар«, »Труд«, »Діло«, »Достава« і т. п. Впрочім сама клясифікація кооператив тоді була інша як сьогодні і тому порівнання видів передвоєнного часу з нинішним доволі трудне.

Цей стан по війні змінився взагалі; богато кооператив знищено, головно споживчі і молочарські, всі промислові і торговельні, а кредитові стратили всяку підставу існування з причини зміни валюти і повної девалюації нової валюти.

Тому треба було починати все наново. До того ще вийшов новий польський кооперативний закон і орґанізувати треба було на його основі. Відбудова нашої кооперації по війні починається в першій половині 1920 року заходами »Краєвого Союзу Ревізійного руських стоваришень господарських, позичкових, торговельних і промислових у Львові«.

Рада Кр. Союзу Ревізійного (теперішнього РСУК) була ізза воєнних подій здекомплєтована, так що всі, навіть найважніші справи вирішував Виділ Ради. А саме, всі присутні тоді у Львові члени Ради творили Виділ Ради, а то: Січинський Юліян, як президент Ради (фактичним презид. Ради був Др. Кость Левицький, який перебував закордоном, а Січинський був його заступником), Др. Кульчицький Лесь, Др. Охримович Волод., дир. Рожанський Любомир, Др. Говикович Альфред, Др. Федак Степан та відпоручники централь дир. Герасимович Сильвестер за Кр. Союз господ. спілок і дир. Заячківський Микола за »Народню Торговлю«. Директором Ревіз. Союзу був Омелян Саєвич, а заступником від 28. травня 1920 р. Іван Филипович.

З тих осіб зложений Виділ Ради, сповнюючи всі обовязки Ради, почав правильно урядувати від дня 28. травня 1920 року. Спершу збиралося давних службовиків, що вертали поволі з ріжних сторін, а далі обговорювано пляни добуття гроша і способи праці, одначе все розбивалося о брак дозволу на працю з боку нової влади.

Багато часу витрачувано на наради над службовицькими по-

*) Реферат, виголошений на II. Вакаційному Кооп. Курсі РСУК в Ямнім в днях 15—27. VIII. б. р. — Ред.

борами по всіх українських установах. Польська марка постійно падала, службовики не могли зі своїх поборів вижити навіть до половини місяця, зверталися тому до СУПРУГА, а цей до Виділу Ради Ревізійного Союзу. Обі сторони вибирали своїх відпоручників до комісії, а рішення цеї приходили під наради Виділу Ради і відпоручників українських установ. Головно цими справами занималися зібрання Виділу Ради від травня до листопада 1920 року, а орґанізаційними лише мимоходом.

Щойно по появі нового кооперативного закону з 29. жовтня 1920 року починаються відбувати навіть що кілька днів засідання Виділу Ради, або ширші зібрання, на яких розважується постанови нового закону і можливости віднови нашої кооперації та орґанізації її новими методами. Закон цей обговорювано на засіданнях 25, 29. листопада, 2. і 9. грудня та вибрано Комісію з Д-ра Степана Барана, інж. Юліяна Павликовського, дир. Дениса Коренця і Ів. Филиповича, яка скликала ширшу нараду вже на 10 грудня 1920. На цій нараді по виводах Ів. Филиповича і Д-ра Барана та переведеній дискусії рішено:

1. основувати в кожному селі універсальну кооперативу і назвати її »господарсько-споживча кооператива«;

2. уложити універсальний статут кооперативи, який обіймавби завдання в ділянці консумційній, кредитовій, рільничій і культурній;

3. всі ці кооперативи обовязані піддатися ревізії Кр. Союзу Ревізійного;

4. розпочати негайно ревізії і то від східних повітів; в часі поїздок вже старатися основувати нові кооперативи після наміченого пляну та перемінювати старі статути на нові на основі постанов нового закону.

Ці рішення були основою орґанізації повоєнної нашої кооперації. На цих основах пішла пропаґанда по цілім краю, а почалася вона головно від східних і полудневих повітів устно, а також письмом у всіх українських часописях, які тоді постійно чи часово появлялися.

На засіданню Орґанізаційної Комісії дня 15. грудня 1920. вияснено докладніше рішення з 10. грудня і устійнено, що орґанізацію повинен вести Ревізійний Союз, а до помочі йому повинен стати Сільський Господар, ведучи пропаґанду серед сільського населення в напрямі сільсько-господарської культури теоретично і практично, та Тов. »Просвіта« — в напрямі культурно-освітнім. З цього видно, що вже з самого початку було подумане, що нові кооперативи по селах мають головним завданням пособляти ширенню сільсько-господарської культури, вивозити зі села плоди праці хлібороба, а за це спроваджувати до села в першій мірі засоби, потрібні населенню села, в його праці чи до споживання. Звідси пішла й назва кооперативи: »господарсько-споживча кооператива« (цю назву тепер змінено на »Хліборобська коопера-

тива для загального закупу і збуту«, примінюючись до офіційної термінольоґії Кооперативної Ради у Варшаві).

Поволі склеєно апарат Ревізійного Союзу, а то: Ом. Саєвич, як доходячий директор, (бо постійно він урядував у Кр. Союзі Кредитовім), Іван Филипович, як урядуючий заступник директора, який мусів рівночасно виїзджати на коротші ревізійні і орґанізаційні поїздки, Василь Ольховий і Іван Стернюк, як ревізори, Антін Гаврилко, як секретар і дописувач до часописів, (як дневник »Вперед« і інші періодичні) та Вас. Хомяк, як возьний.

Цікаві були тоді виїзди на ревізії, от хочби до Стрия. Ось образок з моїх особистих споминів. В Краєвім Молочарськім Союзі находжу понищені акти і книги, порозкидане всьо в льокалі по долівках, богато з актів порозношувано по інших установах. Льокаль союзу виглядає, мов стайня, бо його уживали в часі війни до всього. В інших кооперативних установах все поховане по приватних домах або закопане. Тяжко віднайти бодай по одному членові Управи або Надзірної Ради стрийських кооператив, а якщо й подибую когось, то він говорить з острахом і боїться прийти на нараду. Перебуваю там тиждень, стягнувши з трудом бодай по одному з управляючих орґанів усіх стрийських кооператив, але для більшої безпеки відбуваю наради з ними усіма кожного дня в іншій домівці, а тут під вікнами підглядають непевні люди. На нарадах уложено бодай спосіб зібрання і збереження актів і книг. Так воно було по всіх містах, опісля й по селах.

Гроші на платні і кошти подорожі ми добували в той спосіб, що в часі поїздок інкасовано від кооператив відразу більшу суму за ревізію і ця готівка мусіла вистарчити на покриття коштів поїздок і на платні. Розуміється стягано за кожним разом більші суми, відповідно до постійного спаду польської марки.

Часті і довготриваючі наради Орґанізаційної Комісії довели до оснування Краєвого Комітету Орґанізації Кооператив. Вже дня 27. грудня 1920. ставить внесок член Комісії дир. Герасимович Сильвестер на оснування такого комітету. В часі попередніх дискусій над новим кооперативним законом дир. Герасимович поборював думку про основування Повітових Осередків головно з тої причини, що хотів, щоби новоосновуючіся кооперативи, як сільсько-господарські, ставали членами Кр. Союзу Господарських Спілок, але знова, з огляду на майбутній універсальний характер нових кооператив, всі централі мали претенсії на їх членство. Тому то дир. Герасимович погодився остаточно на творення Повітових Осередків. Так отже дня 4. січня 1921. заключено умову поміж всіми централями, а то: Кр. Союзом Ревізійним, Кр. Союзом Кред., Нар. Торговлею, Кр. Союзом Господарських Спілок, Кр. Союзом Молочарським, Кр. Союзом для збуту худоби, Тов. »Просвіта« і Кр. Тов. господ. »Сільський Господар«, — якою всі зобовязуються утворити Краєвий Комітет Орґанізації Кооператив з метою: 1. відбудови існуючих кооператив і орґанізації нових та обєднання їхньої діяльности в повітові і краєві надбудови, 2. пе-

реведення в життя тих завдань, які прислуговують статутово товариствам: Кр. Союз Ревізійний, »Сільський Господар« і Тов. »Просвіта«.

На основі цеї умови виконуючим орґаном став Кр. Союз Ревізійний; це значить, що він мав виконувати працю, але прочі централі мали давати свої матеріяльні засоби, призначені на орґанізаційні цілі, і своїх людий до розпорядимости Кр. Союзові Ревізійному. На ділі так воно не було; Ревізійний Союз переводив усю працю своїми грішми з вкладок від союзних кооператив за виїмком малих субвенцій в п. марках з самого початку від централі і майже виключно своїми силами. Створенням Комітету Орґанізації Кооператив осягнено головно ту ціль, що кооперативна орґанізація ішла, після згори виробленого пляну, з одного центру і тому стала одноцілою і сильною.

Сказано було, що по селах малося орґанізувати універсальні кооперативи, себто мішані з ріжними відділами, як: продажі ріжних товарів, закупу сільсько-господарських продуктів, скупу молока і виробу масла, скупу яєць, виробу дахівок, олію і т. інше, а навіть збирання вкладок ощадности і уділювання позичок. Так від самого початку голосив у своїх рефератах цю тезу др. Баран, а я обстоював її, та Ревізійний Союз переводив це в діло. Цей спосіб будови кооперації на самім початку був доцільний, бо тоді не були ще й потреби села сильно розріжничковані, і в цей спосіб скупчувалося теж більше членів у кооперативі. Населення села могло полагоджувати всі свої господарські потреби в однім місці і не було шкідливої аґітації проти кооперативи, а що найважніше — в тім часі село мало гроші і складало їх до кооперативи. Тоді подивляли нашу орґанізацію польські кооперативи, вказуючи в своїх часописах, що наші кооперативи держаться сильно, тому, що ведуть в одній кооперативі ріжні відділи і якщо на однім стратять, то на другім зароблять. Тоді якраз падали польські молочарські і яйчарські кооперативи і тому очі їх зверталися на нашу добре працюючу орґанізацію. Головно заслугою тодішньої універсальної кооперативи були матеріяльні надбання, які допомогли опісля до поставлення здорових молочарських кооператив, кредитових і інших.

По підготовці рядом засідань виділу Ради Кр. Союзу Ревізійного і Орґанізаційною Комісією та по створенню Орґанізаційного Комітету з кооперативних централь і тов. »Просвіта« та »Сільського Господаря« скликано XI. звичайні загальні збори Кр. Союзу Ревізійного на день 10. червня 1921 р., на яких виголосив др. Степан Баран реферат про плян обнови і орґанізації союзних кооператив слідуючого змісту: Основою праці в цій орґанізації вважає референт стремління власними силами, без чужого диктату, творити нові економічні вартости, потрібні для життя нашого народу. Середниками до цеї роботи має бути зєдинення кооперативних стремлінь в Краєвім Комітеті Орґанізації Кооператив. Будова кооперативної орґанізації, до якої стремить цей Комітет

опирається на однотипових господарсько-споживчих кооперативах у кожному селі, на звязанню цих кооператив у повітові чи районні союзи кооператив та на створенню централу кооперативних союзів. Орґанізація і пропаґанда цього пляну остаються при Кр. Союзі Ревізійнім, а видавнича діяльність (Господарсько-кооперативний Часопис) покищо при Тов. »Сільський Господар«. Товариство »Просвіта« і »Сільський Господар« мусять зчасом зліквідувати цілковито свою економічну роботу, обмежуючись, перше — до справ ширення просвіти і популяризації знання, друге — до заступства і оборони станових хліборобських інтересів. На будуче не відновлюється кружків консументів, читальняних кас, шпихлірів і крамниць та кружків »Сільського Господаря«, натомість всюди, де можна це зробити, перетворюється згадані орґанізації на кооперативи на взірцевому статуті, виданому Кр. Союзом Ревізійним. Райфайзенки, що були під патронатом Краєвого Виділу треба перебрати до Кр. Союза Ревізійного і Кр. Союза Кредитового, бо за всяку ціну мусимо задержати повну незалежність в нашій кооперативній орґанізації, яка має обєднувати всі українські кооперативи.

Референт скінчив свій виклад слідуючими домаганнями до нової Ради Кр. Союзу Ревізійного: 1. щоби Кр. Союз Ревізійний повів більшу кооперативну пропаґанду, ніж досі, і то не лише в ГКЧ., але також в »Батьківщині«; 2. щоби в осени біж. року уладив новий курс для виобразування кооператорів-орґанізаторів; 3. щоби в осени б. р. скликав у важніших центрах на провінції наради місцевих кооператив для створення повітових чи районових союзів, для уладження там місцевих курсів та щоби уложити для тих союзів взірцевий статут; 4) щоби до року приготовив і скликав краєвий зїзд українських кооператорів для вирішення засадничих справ, що звязані з кооперацією. Всі ці домагання одобрили Загальні Збори одноголосно і передали новій Раді до виконання, а кромі цього рішили Заг. Збори віднестися до всіх союзних кооператив з покликом відновити свою діяльність, а до культурно-освітних і господарських товариств (їх філій) — основувати в повітових осередках Комітети Орґанізації Кооператив у цили допомоги при веденню кооперативної пропаґанди після пляну, принятого Загальними Зборами Кр. Союзу Ревізійного дня 10. червня 1921.

Збори ті були слабо заступлені, було 5 відпоручників фахових Союзів, 33 відпоручників союзних кооператив і 6 гостей членів кооператив. Настрій був мінорний, показався брак довіря у власні сили, а головства Ради Кр. Союзу Ревізійного не хотів приняти ніхто із старших громадян. Приняв цей обовязок вкінці хорий Антін Гладишовський, директор Кр. Союзу Кредитового. До Ради увійшли старші громадяне, а з молодших інж. Ю. Павликовський, якого вибрано на конститууючім засіданню Ради заступником голови і він в заступстві хорого голови взявся спільно з урядовцями енерґійно до праці.

Згадати тут належить, що ще перед Загальними Зборами рішив Кр. Комітет Орґанізації Кооператив видавати кооперативний часопис під назвою: »Господарсько-кооперативний Часопис«, а редакцію його і адміністрацію передано наразі »Сільському Господареві«. Цей часопис почав виходити у формі вісімки, як місячник, справді малий, але змістом богатий і заповнений бадьорими пропаґандивними та фаховими статтями.

В протиставленню до настрою на Загальних Зборах Кр. Союзу Ревізійного, дня 10. червня 1921, — настрій на I. Кооперативнім Курсі був бадьорий. Курс відкрито дня 5. травня 1921 в одній зі саль головної української ґімназії в Народнім Домі під проводом Дениса Коренця, як директора Торговельної Школи, і під протекторатом Іллі Кокорудза, тодішнього директора ґімназії, як господаря домівки. Матеріяльну допомогу на уладження цього курсу дав Український Горожанський Комітет, якого головою був тоді др. Степан Федак.

На зазив Кр. Комітету Орґанізації Кооператив через союзні кооперативи і культурно-освітні та господарські товариства (їх філії) зголосилося на цей курс з усіх районів краю з початку 80, а опісля 90 учасників. Були це молоді люди, що повернули з війни, з яких одна третя часть була з університетським образуванням, прочі з середнім, а найменше половина мала краєві чи закордонні торговельні студії; багато з них відбуло практику в наших чи в чужих економічних установах. Викладали на цім курсі дир. Денис Коренець, інж. Ю. Павликовський, др. Степан Баран і проф. Олександер Мицюк — про кооперацію (кожний про інший вид), др. Роман Чайківський про кооперативне право, дир. Іван Филипович про працю інструктора кооперації, Гілярий Чапельський основи рахівництва, Микола Капуста — теоретичне і практичне рахівництво та діловодство в кооперації, Сильвестер Герасимович дир Бариляк про купно і продаж рільничих товарів, Евстахій Наґірний про купно і продаж споживчих товарів, Василь Ольховий купецькі рахунки, Амврозій Березовський ділова переписка, др. Олександер Бариляк вексли, чеки, контокоррент. Як видно, програма викладів обнимала всі предмети, потрібні в орґанізуванні й веденні кооператив. Курс тривав до 5. червня 1921., отже повний місяць. Курсанти прикладалися незвичайно пильно до праці, а при кінци курсу одержали відповідні свідоцтва. Запал до праці у курсантів був дуже великий, про що свідчило це, що всі вони по скінченню курсу вернули до своїх повітів і почали там завзяту пропаґанду на полі орґанізації кооператив.

Рівночасно з цими працями треба було довести до того, щоби Ревізійний Союз мав право від влади вести пропаґанду, орґанізувати і ревідувати кооперативи, бо без цього не можнаби було взагалі переводити якунебудь орґанізацію. Вже з початком 1921 р. зажадало Львівське Намісництво від Ревізійного Союзу предложення списку всіх союзних кооператив і всі статистичні дані що до їх стану. Список подано по зібранню потрібних мате-

ріялів. Незабаром довідалися ми, що Намісництво зажадало від всіх наших кооператив предложення відписів всіх їхніх документів. Тоді ми вислали обіжник до союзних кооператив, щоби такі відписи пересилали кооперативи до Кр. Союзу Ревізійного, а рівночасно приладжувано відписи тих документів, які находилися в наших актах. Тому, що Намісництво не одержало ніяких відповідий від кооператив, звернулася до Ревізійного Союзу новоутворена на підставі кооперативного закону Кооперативна Рада при Міністерстві Скарбу за відписами всіх документів наших кооператив. По виконанню цього одержав Ревізійний Союз право ревізії з початку на 6 місяців, опісля на три роки, а вкінци доперва, предкладаючи справоздання з переведених ревізій кожного року, на необмежений час.

Так отже при помочі місцевих установ у повітових осередках, при помочі абсольвентів І. Кооперативного Курсу та ревізорів Ревізійного Союзу, повстають Повітові Комітети Орґанізації Кооператив, які орґанізують, після вказівок Кр. Комітету Орґанізації Кооператив на підставі виробленого Ревізійним Союзом взірцевого універсального статуту, кооперативи по селах. Орґанізування сільських кооператив ішло в однім повіті скорше, в другім повільніше; залежало це також богато від передвоєнного освідомлення місцевого населення, — отже від того, чи в данім повіті існувала яканебудь економічна орґанізація перед війною, або в часі війни. Наприклад у повітах Борщів, Скалат, Копичинці, Чортків було перед війною богато кредитових, частинно виробничих (як дахівкарні, олійні) кооператив; в повітах Сокаль, Стрий, Станиславів, Рудки було богато кредитових і молочарських кооператив. Тому то лекше було в цих повітах переорґанізувати давну кооперативу чи оснувати нову. Дальше, в повітах: Городенка, Снятин, Коломия зорґанізована була по селах Народна Торговля, а в часі війни кружки консументів у цілі відбору товарів із складів Народної Торговлі в цих містах. Ці кружки консументів перетворювалися, після пляну Комітету Орґанізації Кооператив, на господарсько-споживчі кооперативи. Зазначити мушу, що кооперативи, які повстали на місце кружків консументів, були дуже слабі матеріяльно і мали мале число членів, а це тому, що місцеве населення купувало лише товари в кружках консументів, не складаючи ніяких уділів. Вони були лише покупцями і хотіли остати такими й надальше; не було їх кому освідомити, що вони мають створити власними вкладами самостійну економічну орґанізацію, здібну до самостійного господарювання. Таксамо передвоєнні кредитові кооперативи замінено на господарсько-споживчі кооперативи. Їх зправила, при віднові, на такі замінювано з огляду на цілковиту втрату вартости валюти, а в слід за цим через загальне припинення ощадно-позичкової діяльности, тяжко було їх матеріяльно вивінуавти, бо попередні члени вважали, що вони вже до цих кооператив зложили свої уділи чи ощадности і мають до них радше претенсії. — Тому найкраще розвивалися

новоосновані кооперативи. До цих кооператив складали члени без жалю уділи навіть по три рази, уважаючи, що маркові уділи були й так мало вартні і вони через це ніякої шкоди не потерпіли. Таксамо й Повітові Осередки ставали відразу найсильніші в тих районах, де зорґанізовано найбільше нових господарсько-споживчих кооператив. Розуміється найкраще ішла праця там, де працювали ідейні, фахово вишколені кооператори.

Кооперативна пропаґанда почала ширитися в краю вже при кінці 1921 року і протягом 1922 року. Вислід був той, що нові кооперативи повставали масово і то так скоро, що апарат Ревізійного Союзу — малий ізза браку фондів — не був в силі втягнути їх на час до своєї евіденції і провірити їх стан в ціли приняття в члени. А щоби не повставали нежиттєздатні кооперативи, мусів Ревізійний Союз здержати висилку статутів орґанізаційним осередкам аж до одержання блищих інформацій про зложені фонди і бодай приблизне фахове вишколення осіб, призначених до управи кооперативи.

Вже в половині 1922 року домагаються деякі осередки оснування в них Повітового Союзу. Такими осередками являються Заболотів, Станиславів, Стрий, Дрогобич, Рудки, Сокаль, Жовква, опісля Копичинці, Чортків — значить окраїнні райони краю, які напирають своєю орґанізацією до осередка. І дійсно, Ревізійний Союз виготовив взірцевий статут для повітових союзів вже в половині 1922 року; і перший такий союз основано в осені 1922 року в Заболотові, а до кінця 1922 року — у всіх вище наведених повітах. В 1923 році орґанізуються Повітові Союзи Кооператив в Копичинцях, Чорткові, Коломиї, в 1924 році в Городенці, Рогатині, Калуші, Борщеві, Бучачі, Підгайцях, Тернополі, Зборові, Скалаті. Ці, перші три роки були найбогатші на розбудову кооперації; в наступних роках орґанізація поступає повільніше, але й певніше. Кажу певніше, для того, бо основані за скоро Повітові Союзи у Львові і в Яворові рівнож дуже скоро завалилися. Перший — з причини браку доброї підбудови, другий з причини браку досвіду у правильнім веденню його Управою. Те саме сталося зі всіми Повітовими Союзами на північних землях, як: Остріг, Кремянець, Дубно, Ковель, яких орґанізатори, мимо перестороги з боку Ревізійного Союзу, творили повітові осередки, не маючи сильної підбудови.

Вже з початком 1923 року домагаються повітові союзи кооператив зовсім слушно оснування краєвого осередка кооператив, — своєї гуртівні і фахового проводу. З цим жаданням виступають їх відпоручники на Загальних Зборах Ревізійного Союзу і на всіх краєвих і повітових анкетах. Вони домагаються, рівнож слушно, щоби членами краєвої централі були виключно повітові союзи. З поміж краєвих торговельних централь була в тім часі дійсно діяльною і матеріяльно добре вивінованою »Народна Торговля«; але вона не могла усунути з членів фізичних осіб, а впрочім не вірила ще в тривкість нової кооперативної орґанізації. І тому від-

мовилася стати такою централею. Скористав з цього Краєвий Союз Господарських Спілок, який мав, справді, мішане членство, але фізичних осіб небогато, а передвоєнні господарські спілки були цілковито знищені. Він погодився на виключення з своїх членів фізичних осіб та став в 1924 році Краєвою Централею Повітових Союзів Кооператив. Про нинішний стан і працю так Окружних Союзів Кооператив, як також Центросоюзу Шан. Панству певно відомо з інших рефератів.

На закінчення скажу свою думку на підставі довголітнього досвіду, що успіхи у всякій праці залежні від людий. Матеріяльні засоби найдуться, найтяжчі перепони переможеться, якщо працюють люди ідейні, чесні, розважні, вишколені фахово до даної праці, з ініціятивою, але здисципліновані. Таких людий дайте нам богато, вишколюйте свою молодь в цім напрямі, а тоді життя нації запевнене. **І. Филипович.**

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТУ

Чи існує ще кооперація в СССР.?

Від ряду літ багато наших читачів задає собі питання, що його ми поставили в заголовку цієї статті, і яке стало актуальним в звязку з декретом радянської влади, виданим в кінці жовтня м. р.[1]). Цим декретом міські споживчі кооперативи в СССР. розвязано, а їх активи передано до державних склепів. Про найважніші постанови того декрету писалося в листопадовім числі »Міжнародного кооперативного огляду«; в січневому числі з біж. року появилася виправдуюча стаття »Центросоюзу«. Супроти неточних і сторонничих пояснень згаданих постанов з боку деяких оборонців совітських відносин, уважаємо за конечне відповідно поінформувати наших читачів про ту справу на основі доступних нам документів. Зачнемо обєктивним переглядом розвитку кооперативної орґанізації в СССР. від революції, з якої то вийшов теперішній режим.

Від 1918 року кооперативний рух не можна вважати там цілком незалежним від комуністичної партії. Комуністична партія цілий час мала великий вплив на центральні виконавчі орґани кооператив усіх родів, і то не лише в Москві, але й в поодиноких республиках, провінціях чи краях. Зрештою й вибори голов »замкнених« фабричних чи сільських кооператив підлягали тому впливові; а як забракло декуди на той уряд відповідного комуніста, то вибирано »безпартійного«, цілковито послушного приказам центральній чи місцевій інстанції комуністичної партії. Може хтось завважати, що той спосіб є орґанічною необхідністю за диктатури

---

[1]) Про цей декрет і наш погляд на справу гл. докладний реферат в »Кооп. Респ.« за мин. рік. — Перекладена тут стаття появилася в орґані М. К. С. „Intern. Genoss. Rundschau" за б. р.

пролєтаріяту, коли-то — зрештою — панує комуністична партія. З радянського становища державне підприємство є вищою й поступовішою формою соціялізму, в той час як добровільне спілчанство уважається більше відповідним для ментальности суспільно недозрілих й індивідуалістично настроєних людових верств.

На питання, чи кооперативна система є найкращою формою розділу продуктів, комуністична партія ніколи не дала виразної відповіди — чи то в теоретичних розправах, чи в практичних постановах. Лєнін завше клав натиск на те, щоби кооперативну форму розподілу злучувати з державною. І практична політика державних орґанів та комуністичної партії супроти кооперації зазнавала теж багато далекойдучих змін.

В роках воєнного комунізму (1918—21) всі форми розподілу зосереджені були в споживчих кооперативах; і хоч то були по назві кооперативні підприємства, одначе всі демократичні форми були з них в дійсности виметені, а кооперативи стали, з правила, монополізованими державними склепами.

В добі Нової Господарської Політики (1921—26) обновили практично засаду добровільного членства, але комуністична партія всеж-таки задержала свій вплив на виконавчі орґани всіх ріжноманітних кооператив. Але і в цій добі комуністична партія не була схильна уважати кооперативну систему за найкращу суспільну форму розподілу товарів. В 1922 р. поосновувано — за підмогою держави та гуртових і дрібно-торговельних товариств — »Торгсіни«, котрі вже в 1926. р. заступили приватні великі торговельні підприємства, а по великих містах разом з кооперативами сильно конкурували дрібну приватну торгівлю.

В третій добі (1926—29), добі індустріялізації, що зрештою привела до першої »пятилітки«, продовжувано далі розбудову системи гуртової й дрібної торговлі, хоч і не на шкоду кооперативних підприємств, то головно — якщо не виключно — за рахунок приватної торговлі, яка не могла вже вдержатися й була зметена з одного боку важкими податковими тягарами, а з другого — адміністративними розпорядками, напр. забороною відкриття нових чи відновлюваних торговельних підприємств. Протягом цих трох років державна торговля закріпилася в усіх сливе містах.

Четверта доба (1928/29—1932) пройшла під гаслами першої »пятилітки« з її надмірними вимогами щодо матеріяльних засобів і людських сил країни. Нагальне виконання ґіґантичних завдань в промислі й торговлі, при скромних засобах і зовсім незапрацьованім і незвиклім до того темпа робітництві, привело до введення на широку скалю ріжного роду метод примусу; в тих умовах державні уряди самовільно покасували демократичні засади, що творять [лише теоретично — Ред. »К. Р.«] підставу радянського суспільного ладу, а які нерозлучно звязані з кооперативним рухом.

В добі першої пятилітки кооперативний рух перебув ті самі зміни, що й в добі 1918—21 р. На папері дійшло до величавого

розвитку кооперації у гурті і детайлю та у збуті сільсько-господарських продуктів. Повстали нові орґанізації, а обороти значно зросли. Та в дійсности кооперативи розвивалися в тій же площині, що й державні торговельні орґанізації. Уділовий капітал членів, якщо взагалі такий існував, не стояв у ніякій пропорції до дійсних оборотів кооператив, що діставали свій обороговий капітал з державних джерел. Міські споживчі кооперативи оберталися поволі в склепи, керовані з центру без ніякої участи членів. В цій добі споживчі кооперативи мали монополь на продаж товарів видаваних на картки, а їх членами було ціле населення міст, що мало потребу в цих товарах. Щодо внутрішньої орґанізації і ведення споживчих кооператив, то в цьому відношенні вона не ріжнилася від державних підприємств. Ріжниця була лише в тому, що споживчі кооперативи продавали приділені їм, означені товари, тоді як державні склепи продавали товари без обмеження.

За другої »пятирічки« (1933—1935) цей процес йшов далі. Одначе скасування вязаного господарства й заведення одностайних цін у 1935 р. вимагало нового розподілу функцій кооперації й державних розділень. В ґрунті річи зник монополь споживчих кооператив на товари видавані на картки і так зникла остання ріжниця між кооперативними та державними склепами. Після цього комуністична партія постановила скасувати міські споживчі кооперативи, а їх функції й активи перенести на державні підприємства. Споживчі кооперативи по малих містах і кооперативи краєвого значіння з осідком у Москві та Петрограді перемінено на державні роздільчі трести і реорґанізовано після тих же засад, що й новоповстаючі вже державні дрібноторговельні підприємства. Щож до т. зв. »замкнених« фабричних кооператив, то до анальоґічної переміни їх прийшло давніше. Вже в грудні 1932 р. і в березні 1933 р. більшість »замкнених« кооператив змінено на робітничі постачальні відділи й підпорядковано керівництву фабрик.

Здається, що в минулих літах політика рад. влади — з кооперативного становища — прямувала до того, щоби заступити, по можности, кооперативну орґанізацію державними підприємствами. Без сумніву, в тім виявилося фаворизування державних підприємств, як досконалішої форми соціялізму за диктатури пролетаріяту. — Останні події свідчать про те, що радянські провідники є того погляду, що розділ товарів у гурті і в роздрібі, бодай в містах, належить до тої вітки господарського життя, яку краще провадити державним адміністративним і контрольним апаратом, ніж самими споживачами та їх демократичними орґанізаціями, кооперативами. Кооперативну форму до деякої міри задержано лише в орґанізації сільсько-господарського виробництва — у формі »колхозів« — хоч і тут дається перевагу державним формам — союзам.

Скооперувати мається — натомісць — дрібну і гуртову тор-

говлю на селі. Не можна напевно сказати, чи це має бути тривала форма орґанізації, чи тільки переходова стадія на шляху до остаточної реорґанізації сільських споживчих кооператив на тій же основі, як і міські державні підприємства; — одначе, супроти фактів з останніх літ, є мало надії на поворот до демократичних засад.

А тепер вернімося до жовтневого декрету про розвязання й ліквідацію всіх міських споживчих кооператив у СССР. По останніх відомостях, опублікованих в урядовій пресі, розділчі кооперативи в містах творили 30% загального числа кооператив. Одним розчерком пера ці кооперативи скасовано. Не було ані гадки про скликання загальних зборів, щоби засягнути думку членів. Розвязання відбулося шляхом розпорядку влади по порозумінні з комуністичною партією — зовсім по диктаторському. Не було мови теж про виплату активів тих кооператив, ані про звернення капіталів, вложених членами і тими покупцями, що до яких можна було припускати, що вони своїми вкладами стали уділовцями. Ця постанова декрету звучить:

»Рада народніх комісарів СССР. та Центральний комітет комуністичної партії рішили, що споживчі кооперативні орґанізації в містах мають бути зліквідовані, а цілий їх маєток, активи й пасиви, має бути переданий народньому комісаріятові внутрі-краєвої торговлі СССР.«, — а »Центросоюзові« наказано до одного місяця розслідити будову й чинність реґіональних союзів, а одночасно спрямувати акцію до зосередження його господарської діяльности.

Мотиви того драстичного розторощення кооперації, — з погляду узнаваних у цілому світі кооперативних засад, — так, як вони наведені, є просто фантастичні і не стоять у ніякому відношенні до господарської орґанізації кооперації, ані до її демократичної конституції.

Наводимо два совітські документи, що мають схарактеризувати заразом найновішу фазу »кооперативного« розвитку. Перший — це »Інформаційний вістник Центросоюзу«, ч. 10, з листопаду 1935 р., котрого цілий зміст присвячено »Новій орґанізації торговлі в СССР.«. В огляді, що містить богато статистичного матеріялу і процентових даних, які не мають для нас значіння, звернемо увагу на ось які цитати, не позбавлені повчаючого впливу. Наведемо їх у тім порядку, як були видруковані:

»Завдання радянської кооперативної системи є тотожні з завданнями радянської держави«.

»В засаді в радянській системі не має ріжниці між державною торговлею й розподілом товарів споживчими кооперативами«.

»Існування двох типів торговельних орґанізацій в містах не далобся оправдати в будучности з огляду на зайві видатки й окремий персонал«.

»Діяльність споживчих кооператив на провінції та ті завдання на селі, що їх очікують, є такі великі, що виявилося конечним відділити торговельні функції держави від тих же функцій кооперації«.

До цих уривків додамо ще один витяг зі статті »Центросоюзу«, що появився в січневому числі »Міжнародного кооперативного огляду«:

»Від 1930 р. кооперативи не могли заспокоїти стало зростаючого попиту населення. Діяльність споживчих кооператив була перешкодою для дрібної торговлі«.

На підставі цих цитат, які не є вирвані, але є ствердженням фактів у повному обсязі, ми констатуємо ось який хід думок: у СССР. кооперативна система є в засаді ідентична з державними торговельними відділами, а обі системи ідентичні є з державою. Якщо поглянути на дрібну радянську торгівлю, як на цілість, то — очевидно — кооперативна система виявилася нездатною до розвитку, не можучи використати деяких дальших можливостей та відповісти вимогам і потребам населення. А діяльність кооператив стала гальмою для вислідів дрібної торговлі! Ось чому скасовано споживчу кооперативну систему по містах і промислових осередках, а її функції, як рівнож і матеріяльні та фінансові засоби переведено на державні торговельні відділи, що, як це отверто признається, є в засаді ідентичні з кооперативною системою; а щодо контролі й фінансової допомоги, то вони стоять в однаковому відношенні до держави.

В кінці тої перверзної арґументації дають нам запевнення, що господарські завдання в тисячах сіл є так безмежні, що тут повстала необхідність задержати в чинности державні торговельні відділи поруч кооперативної системи.

Якесь вияснення тої ситуації є зайве; але позволимо собі поставити питання: яку ціну має кооперативна система, що її так використовується, і яке відношення має вона до свобідного, сконсолідованого й демократично веденого союзу, що ним є Міжнародний кооперативний союз, засади котрого означені статутом і практикою його членів, кооп. орґанізацій.

Представмо собі — якщо це взагалі є можливе — відповідальних провідників якогось народнього руху чи союзу, які заявилиб своїм членам, що їх кооперативні орґанізації не вистарчають, щоби відповісти стало зростаючим потребам громадянства і мусять відступити свої завдання кому іншому! Такі заяви ми висміялиб, а такого провідника ми назвалиб по імени. Представмо собі далі, як вплинулаб на кооператорів всіх інших країн заява влади про те, що їхня господарська система чи орґанізація гальмує розвиток національної торговлі! Така влада цілком певно названа булаб ворогом народу.

»Справжню кооперацію« розуміють нині ріжно, але засад-

ничо можемо розріжняти три катеґорії тих розумінь. Перше розуміння, по нашій думці, не лиш найстарше, але також єдино правильне, покривається з рочдельською кооперативною системою, що спочиває на прагненнях робітничих ґруп ріжних країн, — має всі ознаки правдивости і бере початок у кооперативі, основаній 28 рочдельськими ткачами. Це — система, заложена на добровільнім обєднанню для взаїмної помочи, але не система, наставлена на зиск; задля своєї повної незалежности й найчистішої форми демократичної орґанізації вона втішається найбільшими симпатіями. Ця система глядить на кооперативний рух, як на таку орґанізацію в господарському життї, що служить для загального добра людей і домагається заміни капіталістичної системи визиску системою спільноти народів.

Друге розуміння, хоч і признає господарську вартість рочдельської системи, але обмежує її здатність змінити основи цивілізації; не заперечує додаткової вартости кооперації в політичній орґанізації будучої держави. Це розуміння скидає кооперацію з педесталу, на який поставили її рочдельські піоніри та робить з неї помічну орґанізацію того чи іншого політичного соціялізму.

Третє розуміння, що доперва поволі пробивається назверх, ще не набрало позитивних форм, щоби його можна було ясно визначити й розібрати; уживається його в країнах з диктаторськими владами, як невиразний, ближче неозначений перетвір рочдельської системи, пристосованої до корпоративної держави чи до »плянової господарки«.

Є ще й інші розуміння, напр. національних соціялістів, яке можемо означити як неґативне, тому, що воно змагає до знищення кооперації і до зміцнення наставленого на зиск, приватного господарства.

Ми вже зазначили, що радянська політика зробила з кооперації причіпку чи тимчасовий помічний засіб до власного розвитку у всемогучий господарський апарат; але таке розуміння кооперації не годиться з жадним з трьох вище наведених напрямків. В СССР. не має ріжниці між кооперацією і соціялістичною державою і тому неможливе порівнання тої кооперації з жадним визнаним типом кооперації. Цитати, що їх ми передрукували зі совітських документів, можуть лиш повчити розсудного читача, що говорення про зосередження кооперації, опертої на демократичних засадах, по селах, де її завдання є остільки великі, що вона має допомагати державним торговельним відділам, — є тільки заслоною, що прикриває дальший етап на шляху до остаточного знищення кооперації в СССР.

Г. Й. Мей, ґенер. секретар М. К. С.

(Пер. Вт. Л.)

Розвіяна леґенда

Кожний день приносить нові вістки, які свідчать про те, що у великому царстві Сталіна все тріщить. Очевидно, булоби дуже поверховно — думати, що ці всі змови, пляновані переворети й замахи, що їх нараз по всіх закутках імперії розкриває Ґ. П. У. — що всі ті прояви бунту носять чисто політичний характер. Рішучо не є це лише револьта збунтованих партайманів; це щось більше. Це прояв загального невдоволення режимом, а ті поодинокі назви арештованих і розстрілюваних, що падуть що дня у пресі, це тільки поневольні виявники того загального всенароднього схвилювання, що огорнуло імперію нового царя Росії — Сталіна.

Що так є, про це свідчать вперті вісти про масові заворушення серед селянства на Україні, на Кавказі, в Туркестані та про напружені відносини в більших промислових центрах, ба навіть у війську.

В останніх кількох роках СССР. почав в Европі здобувати собі опінію »устабілізованого режиму«, держави, в якій твердий кулак диктатури вже на стільки вбив всім охоту до протесту, що нема там вже можливости яких небудь внутрішніх заворушень. Цій леґенді, вперто кольпортованій аґентурами большевизму в цілому світі, повірило доволі людей в Европі, почали їй вірити вже навіть у тих країнах, що межують безпосередно з совітським кордоном. Очевидно — не змилила ця штучно роблена реклама тільки тих, які ближче студіювали стан СССР. на основі перших джерел та безпосередньої обсервації. Одначе таких було щораз менше в Европі. Почали зявлятися навіть такі, що вхід СССР. до Ліґи Народів хотіли трактувати поважно, як доказ »утемперування« большевизму, та надіялися якихсь справді реальних реформ від нової сталінської конституції.

Останні алярмуючі відомости з терену совітської імперії допоможуть неодному до правильної орієнтації про стан справ на Сході Европи. Вони розвіють ту фальшиву леґенду, якою себе почала в Европі оточувати некультурна до самого дна держава кремлівських автократів, відновлена тюрма народів, в якій убито всяку свободу й самодіяльність особи і національности, ті найвищі цінности цивілізації.

Щораз загальнішою стає в Европі свідомість, що всі »досягнення культури«, »пятирічки«, і т. д. — якими так величається большевицький режим, це блеф, за яким скривається давна некультурність, цезаризм та орієнтальна деспотія.

Одним з проявів такого прояснення західно-европейської опінії є надрукована в цьому числі нашого журналу характеристична стаття ґен. секретаря Мімнароднього Кооп. Союзу п. Г. Мея, яка пятнує вороже відношення большевицького режиму до кооперації.

Цю статтю повинен прочитати кожний український кооператор, бо вона дає велику сатисфакцію всім тим, які завше кри-

тично ставилися до участи большевицької »кооперації« в Міжнароднім Кооперативнім Союзі.

Стаття Мея робить враження пальця, що совітській псевдо-»кооперації« вказує на двері з М. К. С.

АМЕРИКАНСЬКА КОМІСІЯ

Відомий зі своїх далеких соціяльно-реформаторських плянів уряд президента Спол. Держав Америки Рузвельта вислав до Европи комісію для студіювання форм тутешнього кооперативного руху. Комісія почала від одвідин літньої школи Міжнар. Кооперативного Союзу, яка саме відбувалася в Штокгольмі у Швеції. Президент Рузвельт, кажуть, прикладає великі надії до праць цієї комісії, бажаючи скріпити на американському ґрунті ті форми кооперації, які там досі були занедбані (головно кооперативи споживачів). До висилки комісії мала причинитися теж поява книжки Марківз Чайльд'са: „Sweden: the Middle Way" (Швеція — середня дорога), де в надзвичайно наглядний та інтересний спосіб автор представив досягнення кооперації в Швеції. Ця книжка придбала велику популярність в Америці і заохотила вже передтим чимало американців до поїздки у Швецію для пізнання на місці її кооперативного руху.

Як відомо, уряд през. Рузвельта перещіплює на американський ґрунт також другу можливу форму соціяльного опікування: примусові обезпечення, яких досі не знала ліберальна господарка цього краю.

Комісія складається з 3 членів, з яких два мають вже за собою традицію кооперативної праці на американському ґрунті (в Ню-Йорку). Окрім самої техніки кооперативного будівництва члени комісії, як пише »Міжнар. Кооп. Огляд«, цікавляться ще соціольоґічною проблємою впливу кооперації на закріплення демократичних форм в суспільному житті. Тому комісія студіюватиме кооперативну орґанізацію лише в тих країнах, де є демократична форма правління (Швеція, Данія, Фінляндія, Норвеґія, Чехословаччина, Швайцарія, Франція, Угорщина, Велика Британія).

Цьогорічна Школа Міжнародного Кооп. Союзу. Цьогорічний XV. літній курс МКС відбувався в часі 4—18. липня ц. р. у Вар Ґард коло Штокгольму, у Швеції. Курс тривав цим разом довше як звичайно, бо 2 тижні. Взяло в ньому участь 96 кооператорів зі 17-ти держав. Найбільше учасників, як звичайно, дала Анґлія, відтак ішли прибалтійські держави. Поважне число дали балканські країни: Болгарія й Югославія, де живчик кооп. життя бє, як відомо, дуже живо. З Польщі не приїхав ніхто, хоч були зголошені учасники з ґрупи »Сполем«.

Діловий провід курсу спочивав у руках п. В. П. Воткінса (Міжн. Кооп. Союз); святочним інавґураційним засіданням проводила почесна президія, у складі п. Альбіна Йогансена, начальн. директора шведського кооп. спож. союзу, п. Г. Мея, ґенерального секретаря М.

К. Союзу, п. А. Ґераса, ґенер. секретаря шведського союзу і п. В. П. Воткінса, управителя школи.

В орґанізації курсу брали теж живу участь шведські кооператори: п. Ельдґін, директор річної кооп. школи в Вар Ґард, професор Вільни та асистенти цієїж школи. Про жолудки учасників дбала п. Ґ. Нільзен, кооператорка. Учасники були розміщені у пяти віллях довкола школи; віллі ці є власність шведського кооп. союзу; у тих віллях находять приміщення кожночасні учні школи, яка улаштовує ріжні кооп. курси протягом цілого року. Віллі є розкинені серед городів-парків на побережі моря; сама школа відбувалася у замочку, який закупив Союз пару літ тому від шведського міліонера Валленберґа за пів міліона шв. корон.

В програмі цьогорічного курсу були, як завше, передобідні реферати з дискусіями, а відтак пополудневі екскурсії і прогульки.

Відкрив курс реферат п. А. Йоганзона на дуже живу тему: »Господарська свобода й госп. розвиток«. Референт обстоював вільну ініціятиву громадян, противлячися монополям та етатизмові. Була жива дискусія. П. Г. Мей реферував про »підстави й значіння кооперативної господарки«. Відомий шведський економіст п. Ґустав Кассель (хоч не кооператор) був запрошений для виголошення реферату на тему: »Міжнародні валютарні відносини«. П. А. Ґиерес реферував про кооперацію Швеції, п. Воткінс про кооперативне виховання, п. Рангаль з Фінляндії про »Кооперативну продукцію«, п. Гуґо Васарля про »Раціоналізацію продажі у Фінляндії, п. Фр. Нільзен, директор скандинавської гуртівні про її працю, п. Арнсен про кооперацію Норвеґії, п. Вольвортс з Лондону про »Кооперат. збут хліборобських продуктів, п. В. Серві з Бельґії про »Становище кооп. думки в соціялістичній державі«. П. Сальціус з Литви реферував про кооперацію у своїй країні.

В рямцях курсу мали місце: оглядини Штокгольму та його памяток, відвідання кооп. острова Кварнгольму, де находяться: велеканський кооп. млин союзу, фабрика виробів з тіста, фабрика хліба, фабрика штучних погноїв та ще колонія кооп. мешкальних домів. Далі були оглядини штокгольмської спож. кооперативи та її фабрик, королівської палати, людового музею в природі, кооп. фабрики електр. жарівок »Люма«, великого товарового дому РИВ, що є власністю спож. гуртівні; оглядини кооп. молочарні та прогулька морем. Виклади відбувалися рівночасно у 3. салях у 3. мовах (анґ., франц., нім.). Кожного дня увечері висвітлювалися фільми, які викликали велике заціквалення.

Чеський кооперативний семинар. У рямцях »Вищої Кооп. Школи«, що існує в Празі при союзі чеських споживчих кооператив відбувається що року низка ріжних курсів.

Зимою 1935—36. улаштовано також вечірний цикль рефератів з дискусіями, з орґанізацією як семинара. Кожної пятниці в часі 19,15 до 22 год. сходилися учасники семинара. Таких вечорів відбулося 20. Крім рефератів запрошених фахівців (як п.п. Е. Люстіґ, Ф. Модрачек, Е. Шкатуля, Е. Стрнад, Б. Мартос і ін.), мали змогу також самі слухачі виголошувати реферати на визначені теми. До кожного реферату слухача мусів бути виголошений теж корреферат — рецензія іншого слухача; для тієї цили реферат у писаній формі мусів бути предложений керовництву семинара найменше на 5 днів перед виголошенням.

Нам приємно подати до відома, що на керовника цього семинара чеські кооператори запросили б. професора Укр. Госп. Академії Бориса Мартоса (тепер безробітного). Серед рефератів, що були прочитані в семинарі, стрічаємо теж »Про основні думки М. Тугана-Барановського«.

Словацька Вища Коопер. Школа. Навіть Словаки мають вже свою спеціяльно-кооперативну школу. Міститься вона у Братиславі. Інформації про цю школу подаємо на основі її проспекту на рік 1935/36.

Офіційна назва школи: »Вища Кооп. Школа для Словаччини й Підкарпатської Руси«. Формально це окреме товариство, під опікою Унії Чехосл. Кооп-в, Робітничої Школи у Празі, Кооп. Ради Словаччини та Слов. Робітничої Школи в Братиславі. Для заряду установлена кураторія школи, з участю в ній учительського збору школи, та професійного союзу кооп. і торговельних працівників.

В рямцях школи ведуться ось такі відділи:

I. Дволітня вечірня вища кооп. школа з трьома підвідділами: 1. курс для початкуючих, двічі в тиждень, разом 122 годин навчання; 2. курс для підовчених, 2 рази тижнево, 126 годин н.; 3. спільний семинар для обидвох курсів, 1 раз в тиждень, 62 години практ. вправ у 4 ґрупах, залежно від типу кооперації. (Школа має на меті підготовку працівників для всіх родів кооператив: споживачів, рільників, ремісників, продукційних і т. п.).

II. Спеціяльні курси для працівників кооп-в і членів їх орґанів; час тривання залежний від праці.

III. Періодичні замісцеві курси, 7—14-денні, якщо зголоситься найменше 25 учасників.

IV. Курси і семинарі економічні для провідників і членів вик. орґанів кооп. Разом 32 год. викл. і 32 семинара.

V. Заочні кооп. курси, обчислені на 4 роки, з програмою як під I.

VI. Відчити через радіо. Викладова мова словацька і чеська, як рівноправні. В міру потреби є виклади по німецьки й мадярськи. Виклади відбуваються в салях університету в Братиславі. Що пів року відбуваються збірні кольоквія, по році дається посвідка учащання, по 2-ох літах, в разі успішного висліду — диплом. Слухачі одержують безплатно по 2 кооп. часописи та видання Унії.

Звичайні слухачі 2-літньої кооп. школи можуть собі самі вибирати предмети, які хочуть студіювати, найменше одначе мусять мати 200 годин праці протягом року.

Новий член М. К. С. В члени Міжнародного Кооп. Союзу зголосився польський „Związek spółdzielni rolniczych i zarobkowo-gospodarczych R. Posp. w Warszawie", велика орґанізація, що повстала, як відомо, з фузії пяти польських ревізійних союзів, що оперті вповні або в більшости на членстві польських селян. Союз обєднує 4807 кооператив з 1,5 міліоном членів. Союз вже приняли до МКС.

Через приступлення цього союзу до МКС в його рядах скріпилося заступництво селянства; нині вже більшість світової селянської кооперації є заступлена в М. К. С.

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА

Львівські »Східні Торги«, що відбуваються саме, як що року, у вересні, обіслані цього року слабше як попередніми. Чимраз слабше заступлені ті діли торгівлі, для яких є подумані цього роду ярмарки, цебто гуртова торгівля, головно машинами, текстиліями, шкірою, сировинами і т. д. Ми завважили відсутність на »Торгах« деяких фірм і цілих відділів, які були ще минулого року. Якийсь небудь торговельний рух був помітний тільки у тих павільонах, де ведеться детайлічна продаж, прим. кухонних приладів, вин, то-що.

Щоби заповнити порожні галі, вміщено на »Торгах« виставку державного лісівництва і пропаґанди охорони природи — обі виставки, що правда, надзвичайно цікаві самі по собі, однак зовсім не торговельного характеру.

Ножиці цін в Польщі стулюються! В травні цього року стан цін рільних і промислоивх продуктів був такий, що вказував на деяке зменшення їх розбіжности.

Інститут для досліду конюнктури у Варшаві подає:

Коли взяти індекс гуртових цін з 1928 року за 100, то в травні ц. р.

одержимо такі цифри: для продуктів, що їх продає хлібороб безпосередньо — 39,8. Вказник цін тих товарів, що їх купує хлібороб — буде 64,3.

Перед роком, в травні 1935 року вказник рільних продуктів був 35,8, а в тім самім часі продукти промислу стояли на 66,8.

В наслідок тих змін в цьому році дещо подорожіло життя у містах. Вказник коштів прожиття в місті піднісся з 48,5 в травні 1935 р. до 49,3

Курси валют. В останніх днях місяця серпня на варшавській біржі, очевидно контрольованій державною Девізовою Комісією — були такі курси заграничних валют:

доляри амер.		зл.	5,31
фунт штерл.		„	26,73
франк франц.	за 100	„	34,99
„ швайц.	„	„	173,20
бельґа	„	„	89,68
марка нім.	„	„	—
корона чехосл.	„	„	21,96
корона шведсь.	„	„	137,80
„ данська	„	„	119,35

Ціни збіж. Під кінець серпня ціни збіж формувалися на важніших світових і на краєвих ринках так:

Пшениця:

Берлін (нім. марок)	21,90	(спад)
Прага (чсл. кор.)	164,60	(спад)
Чикаґо (дол.)	4,71	(спад)
Ліверпуль (дол.)	4,19	(спад)
Відень (шил.)	33,87	—
Гамбурґ (гол. ґульд.)	6,36	(зріст)
Варшава (зл. п.)	22,05	(зріст)
Львів (зл. п.)	19,87	(спад)

Жито:

Берлін	16,20	
Прага	129,12	
Чикаґо	3,36	
Відень	26,43	
Гамбурґ	3,75	
Варшава	14,38	(зріст)
Львів	14,00	(зріст)

Овес:

Прага	115,16	
Ліверпуль	3,86	(зріст)
Відень	26,12	
Гамбурґ	3,97	(спад)
Варшава	14,25	
Чикаґо	3,24	
Львів	12,31	(зріст)

Ячмінь (бровар.)

Прага	129,50	
Чикаґо	5,98	(спад)
Відень	31,12	(зріст)
Варшава	20,50	(зріст)
Львів	—	

Худоба. В липні й серпні на ринках в Польщі наступила незначна поправа цін, що в цьому часі є нормальним сезоновим явищем. В деяких західних околицях Польщі давався відчути брак безріг для експортових цілей, що також впливало звишково на формування цін. В порівнанні з аналоґічним періодом часу в 1935 році нотування цін усіх родів тварин в цьому році є значно вищі. Обсервація ринків вказує на певну стабілізацію цін, яка повинна удержатися до осени. В порівнанні з минулим роком цього року виступає зріст торговельних оборотів і зарізу безріг. Це би вказувало на зріст поготівля (стану) безріг взагалі в краю.

Ціни з кінця серпня у Варшаві формувалися таким способом:

(в грошах за 1 кґ живої ваги)

воли пасені I кл.	68—78
„ середні II кл.	60—67
корови I кл.	60—63
корови II кл.	55—63
безроги товщеві	
понад 150 кґ	93—105
нижче 150 кґ	89—92
безроги мясні	
вище 110 кґ	85—88
худі	82—84
худоба вихудла	45

Тенденція спокійна.

Масло:

Гуртова ціна у Варшаві:

добірне I.	2,30
„ в дріб. опак.	2,40
десерове II.	2,00
солене молоч.	2,00
господинське	1,70

Яйця:

Ціна у Варшаві за скриню 1400 шт.

ґарантовані свіжі	60—70

Зріст стану безріг. Після найновішого обчислення в Польщі було в 1935 році 7,300.000 безріг. В році 1933 було всього 5,753.000, отже зріст є дуже значний.

Аж до часу, коли Анґлія увела континґенти на довіз безріг, Польща довозила до Анґлії значний відсоток безріг-беконів. Одначе від 1933 року її участь сильно змаліла: з 857.000 сотнарів впала до 452.000 сотн. Польща дала в 1935 році 7,95% всього довозу беконів до Анґлії, Данія 63,5%.

З ПРЕСИ і ЖИТТЯ

Справді годі мовчати! Орґан українського приватного купецтва »Торговля і Промисл« ч. 13. з 1. липня ц. р. у передовиці з підписом свого редактора п. В. Несторовича, під заголовком »Годі мовчати!«, вертає до своєї старої теми: кооперація і приватники, висловлюючи негодування з приводу становища, яке до квестії приватництва заняв на Заг. Зборах РСУК і після них провід цієї установи, конкретно ж начальний директор РСУК сен. О. Луцький.

Пан В. Несторович позваляє собі викпивати спеціяльно те місце зі статті нач. директора РСУК, де говориться, що кооператори »стоять твердо на рідній землі, але знають провідні зірки на небі«... Невдоволений і тим, що кооператори »протиставляться наростаючим симпатіям громадянства до приватників«. Конкретно хотівби, аби українська кооперація розбилася після партійних світоглядів, та щоби провід кооперації (треба думати »правий«) »засів до одного стола« з українськими приватниками. Це потрібне, мовляв тому, бо теперішня співпраця (треба думати »правих«) кооператорів з »радикальними« може довести українську кооперацію до ... »московського Кремлю(!!)«. Притім п. Н-ч не двозначно вказує в бік нашого журналу.

Як бачимо, пан редактор »Т. і П.« не тільки вміє викпивати, але вміє теж інсинуовати. Пан редактор має нюх і чує, чим в даний момент можна найсильніше залякати (»Кремль«!).

Але п. редактор »Т. і Пр.« сильно перечислився що до авдиторії. Бо те, чим може своїм неосвіченим читачам заімпонувати який бруковий орґан, не робить ніякого враження серед кооператорів, які знають свою пресу і знають, що вона пише. Прочитавши (якщо дістануть до рук) статтю п. Несторовича, з її неповажними ущіпками та політичними інсинуаціями — то здвигнуть раменами і подумають одно з двох:

1. або, що той, що писав статтю в »Т. і Пр.«, не здавав собі справи з того, що пише;

2. або, що це людина, для якої нічого не значить кинути легкодушно безпідставну клевету.

Є і третя можливість: що пан редактор »Т. і Пр.« не читає кооперативних журналів та книжок і просто не є поінформований про те, чим живе і чого направду хоче українська кооперація.

Цю останню можливість, для автора найдогіднішу, готові припустити і ми.

Поза тим ми примушені ще раз ствердити (як то вже неоднократно ми мали нагоду до цього), що виступи »Т. і Пр.« та її редактора є того роду, що виключають річеву дискусію. Бож хіба можна поважно дискутувати з собою, яка:

а) в нотці відкликує те, що твердить в тексті тої самої статті;

б) жадає толєранції, не припускаючи навіть, що толєранція чейже може мати в даних реально обставинах свої межі (отже не ставить дотичного питання в цю площину, що єдина, виключаючи всяку льоґомахію, уможливлює розвязку того питання, як конкретної справи);

в) жадаючи безмежної толєранції до приватників з боку кооперації, запалюється одночасно »святим вогнем обурення« за толєрування кооперацією політичних (м. ін. національних) партій: — доказ — або грубої іґноранції щодо природи й елементарних засад кооперації, — або трік, що вже сам собою усуває будь який ґрунт для дискусії.

На всякий випадок висловлюємо свій погляд, що коли з такими методами наш приватницький світ буде підходити до справи своїх взаємин з українською кооперацією — то ті взаємини ніколи не зможуть бути зносні, а про »спільний стіл«, якого ніби бажає п. Н-ч, шкода буде й думати.

Перша передумова якогось мирного співжиття: льояльність до другої сторони та відкинення тактики покпивання й інсинуацій!

Ми не думаємо, що є тепер в інтересі нашої господарської розбудови якась ґенеральна розгривка між українською кооперацією і кволим українським приватним купецтвом та промисловцями. Є далеко поважніші сили, сили великого фінансового, промислового й торговельного капіталу, що стоять нам на заваді і вимагають з нашого боку концентрованого наступу. Українська кооперація при теперішній стадії свого розвитку може в певних ділянках і на певний час робити компроміси з українським приватництвом — але, Бога ради, не можна вимагати від кооператорів, аби вони »сідали за стіл« тоді, як їх обмінюють і оклеветують!

І погодіться панове теж з тим фактом, що українська кооперація це орґанізація непартійна, себто оперта на співпраці усіх українських національних елементів, без огляду на їх політичні переконання. Отже невтручання у внутрішні справи кооперації, а не інтриґування з метою ширення роздору в кооперації — це друга передумова льояльних розмов кооператорів з приватниками!

НОВА СТАНИЦЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Українська висока школа політичних наук. В осени б. р., з початком зимового семестру, Украïський Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання (УТГІ) в Подєбрадах розпочинає нову галузь в своїй діяльності. Професорська Рада, на внесення Сенату Інституту, ухвалила проєкт, вироблений Президією Економічно-Кооперативного Відділу, про заснування при УТГІ Високої Школи Політичних Наук; адміністративно і педаґоґічно ця школа буде підпорядкована Економічно-Кооперативному Відділу УТГІ, так що деканом цієї школи буде керівник Економічно-Кооперативного Відділу.

Завданням Високої Школи Політичних Наук є підготовляти фахових працівників на громадськім і політичнім полі та в царині журналістики. Умови вступу на студії до цієї школи є такі самі, як і для вступу на Економічно-Кооперативний Відділ, з тою лише різницею, що для тих осіб, котрі не мають необхідної для вступу на високу школу середньої освіти, але досягли 25 літ і викажуться, що по своєму загальному розвитку і активній громадській чинності є здібні до студій, зроблені полегчі — вони можуть бути прийняті в дійсні студенти, без обовязку складати додаткові матуральні іспити.

Навчальна програма Української Школи Політичних Наук є побудована по типу відповідних західньо-европейських шкіл з пристосованням до українських потреб. Курс наук складається з предметів з обсягу загальної політики, правничих наук, соціольоґії, соціяльної політики, теоретичної економіки, економічної політики, історичного і суспільно-політичного та господарського українознавства, теорії і техніки журналістики, теоретичних основ військової науки, техніки і ведення громадської та парляментарної праці, а також загально-освітніх та помічних дисциплін.

Курс навчання розрахований на три роки, тобто 6 семестрів. Навчання буде провадитись позаочною методою. Курс усіх наук буде охоплювати понад 660 лекцій. Такси оплат за навчання передбачуються нижчі, ніж на Економічно-кооперативному Відділі, приблизно 600—700 корон чеських в рік разом з підручниками. Підготовча праця по орґанізації Школи Політичних Наук вже переведена так, що в осени почнеться нормальне навчання. Крім того, підготовляється відкриття окремих Курсів журналистики з циклю предметів, що входитимуть в обсяг програми про теорію і техніку журналістики на Школі Політичних Наук.